

TEODOR ZGUREANU – CORIFEU AL MUZICII CORALE CONTEMPORANE DIN MOLDOVA: ASPECTE ALE CREAȚIEI ȘI STILULUI

TEODOR ZGUREANU – THE CORYPHEUS OF CONTEMPORARY CHORAL
MUSIC
IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: CREATIVITY AND STYLE ASPECTS

Anatol JAR,
conferențiar universitar, Artist Emerit al Republicii Moldova,
cavaler al ordinului *Gloria Muncii*,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice, Chișinău

This article reveals one of the most famous and prodigious composer of the Republic of Moldova. His creation is mostly formed by two genres of music, vocal and choral. His artistic heritage can be analyzed from many points of view, such as thematic, artistic and a rich variety of ideas. The article also presents the main achievements of Teodor Zgureanu as a conductor of a row of highly-appreciated choirs, such as “Doina”, “Radioteleviziunea Națională” and the student choir “Renaissance”. It is important to mention his repertoire analysis and the geographic locations of the concerts and competitions he participated in. His broad spectrum of ideas is highlighted as well as opinions and appreciation notes from his colleagues: composers, musicologists and music amateurs. The article is addressed not only to the specialists of this domain, but also to those who love the contemporary choral art.

În paleta muzicii corale basarabene din a doua jumătate a sec. XX- începutul sec. XXI cea mai bogată gamă de teme, culori stilistice și surse tehnice de realizare, incontestabil, provine din creația maestrului Teodor Zgureanu. Acest lucru este lesne explicabil, dat fiind evoluția Domniei sale de la dirijor al colectivelor corale spre cea de autor de cântece pentru copii și prelucrări de

melodii folclorice, apoi spre crearea genurilor vocal-instrumentale ample (cantate, oratorii etc.), pentru a excela, în sfârșit, la genurile cele mai complexe – de operă și muzică simfonică.

Succesul, negreșit, își are originea în fericita îmbinare – am putea spune, în „trinitatea” - celor trei activități ale sale: de dirijor, de compozitor și de profesor. Or, toate acestea, după spusele

Domniei sale, „sunt echilibrate în rațiunea și inima mea” [1].

Succesele maestrului Teodor Zgureanu provin din solida experiență profesională a Domniei sale, acumulată în anii de studii și mai apoi. „Am fost zguduit – scrie dânsul - de forța titanică a talentelor marilor compozitori J. S. Bach, W. A. Mozart, J. Haydn, G. Handel, L. Beethoven, P. Ceaikovski, M. Musorgski, A. Borodin, G. Verdi, S. Rahmaninov, D. Șostakovici, G. Sviridov, B. Britten, I. Stravinski [...]. Puteam ore în șir să le ascult muzica, să meditez asupra partiturilor, ca mai apoi să introduc perlele lor în programele de concert ale corurilor, pe care am avut fericirea să le dirijez. Aceste partituri de căpătâi mi-au fost Academia mea componistică [...] De la acești corifei ai muzicii universale preluăm logica gândirii muzicale, formele expunerii materialului muzical, ei ne îndeamnă să ne gândim la cei, cărora le este destinată muzica. Apoi, utilizând procedee cunoscute ori mai puțin cunoscute, sau chiar neutilizate de nimeni, conduși de ideea care ne este sugerată de subconștient, purcedem la expunerea pânzei sonore. Lucru migălos, dar și fierbinte! Sunt implicate și sufletul, și rațiunea. Dacă rațiunea prevalează asupra sufletului, muzica va fi rațională și rece. Dacă dictează numai inima, putem nimeri în altă extremă, a emotivității excesive. Eu personal – și-n compoziție, și-n dirijare - mă conduc de acest echi-

libru moderat al forțelor creative” [1].

Succesele compozitorului provin și din înalta cultură și spiritul exigent al realizării vastului său repertoriu în timpul desfășurării activității în calitate de dirijor al renumitelor colective corale. Amintim, că din 1966 maestrul T. Zgureanu timp de nouă ani a fost dirijor secund al Capelei Corale Academice „Doina”, cu care a susținut sute de concerte prin Moldova și fosta URSS și pentru care a compus primele piese („Inimioara mea”, „Mândruțo cu ochi ca mura”, „Stejarii”, „Vestitorul de furtună” pe versuri de P. Dudnic ș.a.), precum și prima cantată cu orchestra simfonică – „Ecolugiei”, pe versuri populare. Ascensiunea spre culmile profesionalismului a continuat când, între 1976 - 1987, Teodor Zgureanu a fost conducător artistic și dirijor al Corului Radioteleviziunii din Moldova. Cu acest prestigios colectiv a imprimat circa 500 de lucrări, inclusiv pe cele puțin cunoscute și neinterpretate la Chișinău: „Gloria” de A. Vivaldi, „Requiem” de O. Kozlovski, „Requiem” de J. Haydn, „Dido și Eneas” de H. Purcell, creații laice de G. Musicescu. Au fost interpretate lucrări de compozitorii din Republica Moldova L. Gurov, S. Lungu, E. Doga, V. Zagorschi, Z. Tkaci, Gh. Mustea, M. Kolsa. În această perioadă a compus oratoriile „Pământul meu”, „Moldova”, diverse piese, prelucrări de folclor ș.a.

În sfârșit, culminație a devenit „ideea de a forma un cor deosebit cu numele „Renaissance”, care să întruchipeze renașterea valorilor naționale, revitalizarea muzicii corale bisericești din Basarabia, care a suferit cel mai mult, fiind mutilată odată cu locașurile sfinte” [1]. Modelată și diriguată corespunzător cerințelor artei corale de la sfârșit de mileniu, formația „se caracterizează prin mobilitate tehnică, cultura ansamblului, repertoriu variat ca stil” [2]. Această formație a dăruit publicului, însetat de impresiile muzicale de care a fost lipsit decenii de-a rândul, creații de o înaltă valoare spirituală de compozitorii renașcentiști J. Despres, Orlando di Lasus, A. Lotti, Cl. Monteverdi, L. Marezio, A. Vivaldi, precum și capodopere naționale - Cântări de la Mănăstirea Putna, lucrări de M. Berezovski, G. Musicescu, E. Mandicevski. Este important de menționat, că multe din creațiile din repertoriul corului (circa 80) au rămas în istoria culturii țării, fiind imprimare de Radiodifuziunea Națională.

Dat fiind înaltul profesionalism, ținuta scenică decentă, repertoriul variat și complex este ușor explicabil faptul prezentării strălucite a colectivului în cadrul concursurilor naționale și internaționale în Europa, unde a câștigat premii importante și s-a plasat pe locuri de frunte. Corul este deținătorul Premiului Mare Național și Premiului Ministerului Tineretului și Sportului din R. Moldova.

Maestrul Teodor Zgureanu, împreună cu discipolii săi, a dat viață concertistică multor lucrări ale compozitorilor din republică, susținând cu ardoare aflulxul noului val componistic din perioada actuală. Vom numi, spre exemplu, prezența cea mai activă a corului în cadrul multiplelor ediții ale Festivalului Internațional „Zilele muzicii noi” cu creații de ultimă oră (în particular, ale lui V. Ciolac: „Requiem”, „Liturgia Ioan Gură de Aur”, „Stabat Mater”). De remarcat, că la acest festival a avut un mare ecou și muzica sa.

Este de neuitat succesul creației „Clopote astrale”. Interpretată cu concursul compozitorului și dirijorului I. Sanabria din Spania, ea a demonstrat odată în plus, că autorul cunoaște la perfecție toate secretele scriiturii corale. Prezentată în sălile de concert lucrarea de fiecare dată are un succes mare. Mai mult ca atât, creația ne face cinste și peste hotarele țării, ea fiind primită cu viu interes nu numai de ascultătorii amatori, dar și de personalități din domeniu. Emoționant a fost, spre exemplu, interpretarea lucrării în Catedrala „Maria Himmelfahrtu” din orașul Steinfeld, Germania, când parohul bisericii, dr. Norbert Hartmann, a calificat-o drept „poem feeric de o frumusețe rară” [1].

Un alt eveniment important a fost premiera operei „Decebal”, prezentată în cadrul Festivalului Internațional al Vedetelor de Operă și Balet „Invită Maria Bie-

șu”. Creată în 1999 pe versurile de o mare forță artistică ale regretatului Victor Teleucă, scrisă într-un limbaj muzical accesibil, sprijinit pe ritmuri de marș și dans, pe intonații ale cântărilor religioase și ale cântecelor folclorice de uz cotidian, pe sonorități ale apelurilor de luptă, această opera monumentală istorică „constituie cea mai reprezentativă creație națională ”[3]. Meritul lucrării pentru procesul de creație din republică este greu de subapreciat: ea a completat vidul din domeniul genului respectiv, vid ce continua din anii 80, deoarece după „Alexandru Lăpușeanu” de Gheorghe Mustea nu s-a mai scris nici o operă.

Compunerea operei „Decebal” a urmat după o fertilă activitate în domeniul muzicii corale și al genurilor vocal-simfonice de proporții (oratoriul dramatic „Ștefan cel Mare”, „Noaptea Sfântului Andrei” etc.). Încurajat de colegi, care au remarcat că are „stofă” de compozitor de operă și, mai ales, de renumitul bas Ion Paulencu, Teodor Zgureanu a purces la lucru. Studiul migălos al multor surse istorice despre ultimul rege dac (86-106), despre momentul genezei poporului nostru, colaborarea fructuoasă cu libretistul – merituosul poet Victor Teleucă – a adus la apariția unei „perle naționale”, a unui spectacol muzical de proporții, dedicat reconfirmării originii neamului. Iată de ce lucrarea a avut un mare răsunet social. La Festivalul sus-numit publicul

opera a fost aplaudată în picioare timp de douăzeci de minute! Ea a fost înalt apreciată de colegii, de personalități cu renume, printre care, în primul rând, faimoasa Maria Bieșu.

În ce rezidă succesul partiturilor muzicale ale lui Teodor Zgureanu? Primul pivot este, desigur, „*divina inspirație*”, pe care Domnia sa o simte de fiecare dată, când purcede la realizarea unui nou concept. Această inspirație izvorăște din înalta responsabilitate a autorului față de interpreți, ascultători, colegi de breaslă. Responsabilitatea față de contemporani, predecesori și urmași. Față de Dumnezeu, privirea și încurajarea Căruia le simte mereu, fapt care îi dă puteri inepuizabile: „Supravegheat de Dumnezeul meu, îmi sporește lucrul” – zice maestrul [1].

Lucrările religioase ale lui Teodor Zgureanu reprezintă, negreșit, locul de cinste în tezaurul său componistic. „Cel ce cântă rugăciunea se roagă dublu, se pare, cel ce compune cântare Mântuitorului este ocrotit de Dumnezeu” – consideră compozitorul [1]. Și are perfectă dreptate. Variatul și bogatul aport al lui Teodor Zgureanu în domeniul susnumit a lărgit considerabil aria repertorială a colectivelor din republică. Este vorba de rugăciunile ortodoxe bisericesti „Tatăl nostru” și „Hristos a înviat”, „Oratoriul Psalmilor” după David (pentru cor omogen, solist bas și orchestră simfonică), „Imnele Sfintei Liturghii a lui Ioan

Gură de Aur”, Oratoriul „Noaptea Sfântului Andrei”, „Psalm după David Nr. 119”, „Psalm după David Nr. 50”, „Alleluia”, „Cantate Domine”, Poemul simfonic „Lumină din Lumină” și alte lucrări ale compozitorului. Multe din ele au fost prezentate și peste hotarele țării. Spre exemplu, „Imnele Sfintei Liturghii a lui Ioan Gură de Aur” au fost auzite în România, Ungaria, iar în Germania, după interpretare „oameni tineri și în vârstă murmurau rugăciuni cu ochii în lacrimi” – își amintește compozitorul [1].

Un al doilea pivot este, cert, interesul pentru *teme și idei mari, importante*. Este vorba, în primul rând, de compartimentul creației care cuprinde *lucrările cu tematică istorică*, dedicate unor personalități ilustre ale neamului și paginilor glorioase din trecutul țării. Oratoriul dramatic pentru cor mixt, soliști, declamatori și orchestră simfonică „Ștefan cel Mare și Sfânt”, opera „Decebal”, muzica pentru spectacolul „Ioan Vodă cel Viteaz”, creația pentru cor a cappella „Închinare lui Petru Movilă”, Poemul simfonic „Mărirea Burebista” sunt fără îndoială reușitele compozitorului, ce vor fi ascultate și studiate de noi și noi generații de ascultători și specialiști în materie, încă mulți, mulți ani înaintea.

Din tezaurul componistic al lui Teodor Zgureanu fac parte și *creațiile de proporții mai mici*. Este vorba de piesele corale lirice și filosofoce, cele vocal-camerale, pre-

lucrările de melodii populare, muzica pentru copii. Deși au un conținut mai cameral, acestea aparțin tematicii serioase deoarece sunt scrise pe versuri de o certă valoare artistică. Așa creații ca lucrările corale „Ninge”, „Peisaj de iarnă”, „Elegie” ș.a., se deosebesc prin particularități distincte, „concepția inedită, [...], noutăți de factură”, iar „în fiecare piesă realizarea muzicală a intenției este profundă, personală, impulsionându-l pe ascultător [...] să trăiască intens emoțiile și stările pe care autorul le-a exprimat în creațiile sale” [2]. Este lesne de înțeles de ce piesele corale ale lui Teodor Zgureanu se mențin în repertoriul multor coruri și sunt incluse în programele concursurilor respective.

Alături de profunda spiritualitate a conținutului și apelarea la teme majore de un mare răsunet social, *al treilea pivot*, în care rezidă succesul muzicii sale este, negreșit, *indispensabila legătură cu originea națională*, cu nesezata comoară a folclorului.

Această legătură organică se resimte chiar și în predilecția compozitorului pentru poezia populară sau cea de autor de natură folclorică (spre exemplu, a lui P. Dudnic). Dar îndeosebi proveniența românească a artei sale se resimte *în limbajul muzical al tuturor lucrărilor semnate*, de orice concept sau tematică ar ține ele - începând cu prelucrările folclorice și terminând cu cele mai complexe creații. Pentru a demonstra aceas-

tă idee, vom reaminti doar câteva opusuri ale lui Teodor Zgureanu.

Primul exemplu extrem de elocvent este lucrarea vocal-simfonică inspirată de textele biblice ale psalmilor lui David pentru solist bas, cor pe voci egale și orchestră - *Oratoriul Psalmilor*. În cele opt secțiuni ale creației melodica de origine bizantină, ce dă lucrării o mireasmă arhaică orientală, se împletește măiestrit cu elementele muzicii naționale folclorice românești: monodia fagotului din Partea a doua are un pronunțat *caracter doinit*; este evocată sonoritatea *clopotelor*; se aud mereu formule melodice *păstorești*; în Partea a patra se utilizează *modul doric*, iar în a Cincea - *frigic* etc. Este extrem de important de remarcat faptul, că latura național-folclorică este împletită în țesătura sonoră a Oratoriului cu alte straturi stilistice - cu elementele polifonice, procedeul de declamație colectivă ce evocă un cadru teatral-dramatic (de exemplu, indicația autorului „declamație frenetică, cu spaimă”), structurile glisandi, apogiaturile duble, straturile sonore disonante, clusterle (inclusiv, provenite din procedeul divisi a sopranelor I și II pe secunde mici) și alte procedee ale scriiturii moderne, multe „inventate” de însuși autorul.

Un alt exemplu al polistilisticii, al utilizării noilor procedee alături de cele originare din folclorul național îl găsim în piesele corale apărute relativ recent („Ninge”, pe versuri de P. Dud-

nic; „Peisaj de iarnă”, pe versuri de E. Loteanu ș.a.), în care particularitățile naționale (de exemplu, intonația secunde mici descendente, „de suspin”) se îmbină cu improvizația liberă, factura polifoniei eterofone, clusterle de patru sunete expuse în secunde mici în două octave - „efect puternic al reverberației sonore” [2].

De remarcat încă o particularitate a creației lui Teodor Zgureanu - *interferența genurilor*. Este vorba de elementele muzical-teatrale în lucrările vocal-instrumentale ample („Oratoriul Psalmilor”, Oratoriul dramatic „Ștefan cel Mare și Sfânt” etc.); predominarea scenelor corale, „pătrunderea stilului vocal în stilul instrumental” [4, p. 72] al scenelor simfonice din opera „Decebal”, precum și în partitura poemelor simfonice („Mărire Burebista”, „Lumină din Lumină”) etc. Suntem întru totul de acord cu părerea, că „evoluția creației lui în calitate de compozitor și de dirijor demonstrează convingător că pentru un adevărat profesionist nu există granițe de netrecut între muzica vocal-corală și cea simfonică” [4, p. 74].

Dar totuși, care este secretul succesului de compozitor și dirijor al lui Teodor Zgureanu? O variantă de răspuns ar fi că succesul vine de la sine deoarece maestrul este „permanent la curent cu noutățile din lumea compoziției muzicale”, că este un „compozitor-investigator, ce experimentează mult și verifică expresivitatea so-

luțiilor, procedeele de factură și armonice”, că sunt „evidente rădăcinile naționale, gustul artistic rafinat, sentimentul nobleței și fenomenul purității caracteristic folclorului” [2].

Succesul, poate, reiese și din faptul, că „munca pentru el a însemnat întotdeauna o datorie, dar și o necesitate și ea l-a înălțat” [5, p. 5]. Totodată performanțele se datorează, sigur, și marii griji și responsabilități, pe care le are Domnia sa în activitatea-i didactică (și nu numai), întru sporirea nivelului etic al generațiilor în devenire, orientarea lor spre valorile spirituale și spre credință. Or, „Teodor Zgureanu atribuie muzicii corale un important rol social și educativ” deoarece „corul și mu-

zica corală au partea lor de contribuție în formarea universului moral al omului, altoindu-i anumite calități: sensibilitatea, afectivitatea, insistența, perseverența, înțelegerea profundă a realității și a omului ca personalitate, creșterea lui spirituală, dragostea de țară și de neam etc.” [5, p. 6-7].

Dar mai cu seamă, inspirația și reușita provin, credem, din mediul emotiv-sufletesc, pe care și l-a creat pe parcursul vieții:” Fiecare om de bună-credință, care cu adevărat îl are pe Dumnezeu în sufletul său și lucrează pentru binele omenirii, neapărat va fi înconjurat de oameni buni, va fi ocrotit de Dumnezeu” [1].

BIBLIOGRAFIE

1. Zgureanu T. *Simt mereu privirea lui Dumnezeu* // „Literatura și arta”, 1999, nr. 20, p.6.
2. Belâh M. *Miniaturi corale în creația lui Teodor Zgureanu. Observații asupra stilului* // „Literatura și arta”, 2001, nr. 21, p.6.
3. Porcesco Cr. *Opera „Decebal” este o perlă națională* // „Moldova Suverană”, 2004, nr. 170, p. 4.
4. Muzâca T. *Evoluția creației componistice a lui Teodor Zgureanu.* // „Învăță-mântul artistic – dimensiuni culturale”. Ed. II, p.71-76, Chișinău, 2002.
5. Mustea Gh. *Pentru a se împlini, omul trebuie să creeze* În: E. Moraru. *Clopot astrale. Compozitorul și dirijorul Teodor Zgureanu.* Chișinău, 2004.

1 februarie, 2007